

Izlaganje sa znanstvenog skupa
UDK 321.74.076.12(497.1) + 342.826 : 061

Pluralizam i mobilizacijska sposobnost sistema

Boštjan Markič

Fakulteta za sociologiju, politične vede in novinarstvo, Ljubljana

Sažetak

Četiri problema unutar društva pluralizma samoupravnih interesa zaslužuju posebnu pažnju: odgovornost, koja je tretirana uglavnom eksczesno, u kriznome smislu, a ne kao stalna kategorija sistema, koja podrazumijeva i nužnost vlastite realizacije; racionalizacija političkoga sistema, koja uključuje veću stabilnost i efikasnost u ostvarivanju proklamiranih ciljeva; mobilizacijska sposobnost sistema, nedostatak koje je vidljiv i u pojavama apatije, a koju je moguće nadomjestiti jednim tipom populističke akcije Socijalističkoga saveza; pluralizma interesa, pogotovo aspekt dogovaranja i sporazumijevanja kao način ublažavanja konfliktnosti interesa pojedinih subjekata.

Želio bih govoriti o četiri problema, na što sam inspiriran knjigom kolege Mirića: o problemu odgovornosti u društvu pluralizma samoupravnih interesa; o problemu racionalizacije našega političkog sistema; o načelu društvene mobilizacije u našem sistemu; o pluralizmu interesa, pogotovo s obzirom na način njegove realizacije dogovaranjem i sporazumijevanjem. Analizu bih pokušao skicirati na nivou naših federalnih jedinica.

Mirić je posebno poglavlje svoje knjige posvetio pitanjima odgovornosti i javnosti. Smatram da je to u uvjetima pluralizma samoupravnih interesa jedno od središnjih pitanja, pogotovo što se, u našem sistemu, pitanju odgovornosti prilazi suviše eksczesno, aferno, u kriznom smislu općenito. Tek kada se stvari zaoštre do kraja, onda se postavlja pitanje odgovornosti, premda i tada ne dolazi do realizacije odgovornosti. Samoupravna politička kultura zapravo je kampanjska, jer ne dopušta reguliranje odgovornosti kao tekući, normalan i stalan proces. U nas mora doći do velikih potresa — postoji krilatica da mora doći do potresa od devet stupnjeva ne Markalijeve, nego Bakalijeve ljestvice — da bude postavljeno pitanje društveno-političke odgovornosti. I danas je pitanje odgovornosti zapravo, u neku ruku, već stopirano i relativizirano. »Pavrola« je kako ne treba, u pogledu odgovornosti, toliko gledati unatrag, koliko unaprijed, premda mislim da je tu riječ o pokušaju stvaranja ali-

bija političke i tehno-birokratske strukture kako bi bio spriječen »proces domina«. Čini se da nema prave političke volje da se odgovornost stvarno realizira.

Drugo, i sistem pluralizma samoupravnih interesa treba racionalizirati, jer to smatram, u prvom redu, pitanjem stvarnoga djelovanja sistema. Problem racionalizacije političkog sistema samoupravnog društva uključuje i veću stabilnost i funkcionalnost sistema i manje trošenja energije za ono što je proklamirano i što je normativno postavljeno. Ako govorimo o racionalizaciji političkog sistema samoupravnog društva, onda je više riječ o instrumentima i mehanizmima u postojećem sistemu, jer se sam sistem, tokom rada, »popravlja« u dinamici društvenog zbivanja i u tom smislu ne treba dirati u suštinu i strategijsku koncepciju političkog sistema.

Treće, nešto bih rekao o mobilizacijskoj sposobnosti političkog sistema. Mislim da, pogotovo u posljednje vrijeme, kao posljedica permanentnih državnih mejra, ta mobilizacija znatno opada, premda je sistem pluralizma samoupravnih interesa, bar neko vrijeme, imao prilično jake komparativne prednosti u odnosu na državnovlasnički, kojemu je podloga indoktrinacija suslovskog tipa. Mirić navodi u svojoj knjizi da je zapravo redovno društveno stanje — stanje apatije! On čak citira poznati stav Gracchusa Babeufa kako je zapravo većinska partija, partija rutine i apatije. Mislim da se i mi susrećemo s tim pojavama apatije i ta je apatija, u neku ruku, latentni ili manifestacijski oblik kritike našega političkog sistema.

Možda se nekome čini da politička apatija na kraću stazu ne škodi, jer nikog ne uznemiruje, ali ako pođemo od bitnih komponenti našega političkog sistema, onda je politička apatija vjerojatno najoštriji oblik kritike političkog sistema! Izlaz vidim u jednome spoju spontanosti i organiziranosti. U nas se s previše političke rezerviranosti i podozrenja gledaju svi spontani procesi. Samo nas spoj spontanosti i društvene organiziranosti može izvesti iz kriznog ćorsokaka u koji smo zapali i o tome treba da vode računa i sve društveno-političke organizacije, pogotovu SKJ. Osobno vidim izlaz u jednoj, da tako kažem, u pozitivnom smislu *populističkoj akciji* Socijalističkog saveza, u tome da se on stvarno obraća masama, ali ne u devalviranu smislu te riječi.

Kad govorimo o načinima izlaska iz krizne situacije u koju je zapao naš sistem, i na ulogu države, upravo je vrlina Mirićeve knjige što ne zaobilazi ulogu države. Kad govorim o državnom aparatu, mislim na državni aparat koji je oslobođen stručnoga diletantizma i političkoga analfabetizma. A u posljednje smo vrijeme i svjedoci ispoljavanja tih dviju komponenti našega državnog aparata, pogotovo u nekim upravnim službama savezne administracije.

Četvrto, u problematici društvenoga dogovaranja i samoupravnoga sporazumijevanja postoji mnogo komponenti na koje treba upozoriti. Polazište društvenog dogovaranja i sporazumijevanja bilo je u tome da se neke napetosti i konfliktnosti ublaže, amortiziraju. Shvaćao sam, pri-

mjerice, dogovaranje i sporazumijevanje između republika i pokrajina kao demokratski način relativizacije konfliktnosti. Možda su u praksi više ispoljavani volutarizam i subjektivizam. U tom konfliktu jačala je državna u odnosu na samoupravnu komponentu republika i pokrajina. Također mislim da u nas pod pluralizmom samoupravnih interesa dolazi do prevlasti teritorijalne vlasti nad udruženim radom; umjesto udruženog rada imamo republiku pretežno kao državu, kao faktora investicija; umjesto banke udruženog rada, imamo državne banke; tržište je izparcelirano na nepovoljne segmente, te se gubi mogućnosti racionalnije distribucije sredstava akumulacije, što stvara iluziju da zadatak integracije može obaviti samo država. Naime, mislim da se u nas postojeći pluralizam ekonomskih interesa pretvara u monizam političkih interesa, pa čak i u pluralizam pojedinačnih samovolja, te da to pokazuje stanje na svim razinama našega društva. Mirić govori na jednome mjestu, istina u malo drugačijem kontekstu, da izvršna vlast može jačati samo u posebnim uvjetima. U sadašnjim uvjetima izvršna vlast jača na svim razinama, tako da, u stvari, izvršna vijeća skupština društveno-političkih zajednica predstavljaju hijerarhiju političke dominacije i nad ekonomskom sferom.

Kad govorimo o pluralizmu samoupravnih interesa, suočavamo se s proturječnom situacijom. Naime, na jednoj strani postoje velike potrebe i očekivanja, a na drugoj strani limitirajuće ekonomske mogućnosti zadovoljenja tih potreba i očekivanja. Sve to dovodi do toga da je sistem pretežno, da tako kažem, adaptiran za *aspirativni* model, podešen više prema aspiracijama i programima a manje stvaranju uvjeta realizacije programiranoga.

Mirić piše u svojoj knjizi da samoupravljanje podrazumijeva i demokratsku komunikaciju i toleranciju. Mislim da je to točno. Tolerantan subjekt može biti samo onaj tko ima *i moć da bude netolerantan* i kad govorimo o toleranciji, ona treba da vrijedi za sve nivoe društvene organiziranosti, a da pojam tolerancije implicira probleme vremena i prostora. Sadašnji je trenutak krize ambivalentan i pokazuje, s jedne strane, sužavanje granice tolerancije, a s druge bi strane možda bilo moguće reći da se granica tolerancije proširuje. Kod tolerancije uvijek postoji problem vrijednosti koje su u igri i stupnja osjetljivosti određenoga političkoga sistema na bitne vrijednosti, posebno ako su one dovedene u pitanje.

Nije nikakvo otkriće kad kažem da živimo u nekoj vrsti etatičke civilizacije i da se i u našem sistemu, ponekad možda na prilično bizaran način, s time konfrontiramo. Naime, danas govorimo o pojavama tzv. policentričnog etatizma, odnosno o tome da se zapravo u sistemu pluralizma samoupravnih interesa više javlja problem policentričnog etatizma, tj. etatizma na različitim nivoima društvene organiziranosti. Ako mislimo na etatizam kao na od čovjeka otuđenu vlast, onda se tom policentričnom etatizmu valja suprotstaviti. Ali ako je »strategijska rezerva« tog pojma policentričnog etatizma, u stvari perspektivna »demontaža«

uloge republike u svim njezinim entitetima, onda je to već drugo pitanje! Ako na »kraju balade« o policentričnome etatizmu stoji latentna teza da su republike prepreka stvarnoj realizaciji pluralizma samoupravnih interesa, onda bih imao rezerve: smatram da bi takva racionalizacija bila neprihvatljiva. Jer, sporazumijevanje i dogovaranje među republikama ne oduzima organima federacije attribute samostalnoga pravno-političkog subjekta. Pri tome, sporazumijevanje i dogovaranje nije mišljeno samo kao dogovaranje između republičkih etatističkih vrhova, nego i kao dogovaranje u udruženom radu i u delegatskim strukturama.

Boštjan Markič

**PLURALISM AND THE MOBILIZING CAPACITY
OF THE SYSTEM**

Summary

Four issues underlying a society based on the plurality of self-management interests merit special consideration: accountability, which is mainly treated as an excess, as a state of crisis rather than a permanent category of the system, implying also the need for realisation; the rationalisation of the political system, including greater stability and efficiency in accomplishing the proclaimed goals; the mobilizing capacity of the system, a lack of which is evident in tendencies of apathy, and which can be made up for by a type of populist action of the Socialist Alliance; the plurality of interests, especially the aspect of agreements and compacts as a way to alleviate the conflicts of interests between various subjects.